

იამზე ვაშაკიძე
Iamze Vashakidze

*კავკასიის უნივერსიტეტი
ჰუმანიტაულ და სოციალურ
მეცნიერებათა სკოლა
Caucasus University
School of Humanities and Social Sciences*

**ნ. ი. მარისა და ი. ჯავახიშვილის წერილები
უნივერსიტეტზე, როგორც ქართული მეცნიერების
ისტორიის ამსახველი წყარო**
**The Letters by N. I. Marr and
I. Javakhishvili on University, as a Source of the
Reflection of History
of the Georgian Science**

*საკვანძო სიტყვები: მაჩი, ჯავახიშვიდი, წერილები,
ქართული მეცნიერება,*
Keywords: *Marr, Javakhishvili, Letters, Georgian Science*

საქართველოში რუსული სამოქალაქო მმართველობის დამყარების პერიოდიდან (XIX ს. 40-იანი წწ.) იწყება იმპერიული კურსის მესვეურთა აქტიური ბრძოლა ქართული ეროვნული თვითმყოფადობისა და, პირველ რიგში, ქართული ენის, ქართულენოვანი განათლების (მეცნიერების) წინააღმდეგ. ჯერ კიდევ 60-იანელთა თაობამ ი. ჭავჭავაძის მეთაურობით იტვირთა ქართული ენის უფლებების აღდგენისათვის ბრძოლა და წამოჭრა უნივერსიტეტის გახსნის საკითხი.

რუსეთის იმპერიის რევოლუციის გზით ნგრევამ (1917) დააჩქარა საქართველოში მიმდინარე ეროვნულ-განმათავისუფლებელი პროცესები; ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის (1917 წლის 12 მარტი) შემდეგ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანად იქცა ქართული უნივერსიტეტის დაარსება, რაც 1918 წლის 8 თებერვალს განახორციელა მოწინავე ქართველმა ინტელიგენციამ ილია ჭავჭავაძის გზის ღირსეული გამგრძელებლის – ივანე ჯავახიშვილის თაოსნობით.

უნივერსიტეტის დაარსებამ გამოააშკარავა ქართულენოვანი განათლებისა და მეცნიერების მოწინააღმდეგენი – რუსეთის იმპერიის პოლიტიკური და სამეცნიერო ელიტა, რომლის მნიშვნელოვანი წარმომადგენელიც იყო რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, წარმოშობით ქართველი მეცნიერი ნიკო მარი. ი. ჯავახიშვილისა და ნ. მარის წერილებში ასახულია რადიკალურად განსხვავებული პოზიციები ეროვნული მეცნიერების / განათლების დაგეგმვისა და განვითარების შესახებ, კერძოდ:

- ნ. მარმა უმაღლესი სკოლების რეფორმების კომისიისადმი წარდგენილ წერილში დასვა თბილისში კავკასიის სახელმწიფო / რუსული უნივერსიტეტის დაარსების საკითხი, ნაცვლად ქართული უნივერსიტეტისა; მან პოლიტიკური დაპირისპირების თემად აქცია ასევე წმინდა მეცნიერული საკითხები: ა) რუსეთის საცავებში არსებული ქართუ-

ლი ხელნაწერებისა და სიძველეების საქართველოსთვის გადმოცემა; ბ) ამერიკელ არქეოლოგთა ექსპედიცია მცხეთასა და ნაქალაქევში და ნიადაგი მოამზადა ქართველ მეცნიერთა წინააღმდეგ ბოლშევიკური რეპრესიებისათვის.

- ი. ჭავჭავაძე, იცავს რა უმაღლესი ეროვნული განათლებისა და მეცნიერების სკოლის ინტერესებს, ამხელს ნ. მარს, როგორც იმპერიის იდეოლოგს. ი. ჭავჭავაძელმა გამოხატა თავისი მოქალაქეობრივი პოზიცია, როდესაც გადაცხადა უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს უარყოფითი გადაწყვეტილება (შექმნილი პირობების მიხედვით) ნ. მართან „რაიმე თანამშრომლობაზე“, რამაც გამოიწვია ნ. მარის მხარდამჭერი პოლიტიკოსების გაღიზიანება.

ქართული მეცნიერების წინააღმდეგ მიმართული პოლიტიკური ბრძოლის პრაქტიკული შედეგი იყო ივ. ჭავჭავაძის რექტორობიდან გადაყენება (1926), რასაც მოჰყვა ქართული უნივერსიტეტის დაშლაც (1930).

ორი დიდი მეცნიერის – ი. ჭავჭავაძისა და ნ. მარის წერილების პრობლემატიკა არ კარგავს აქტუალობას თანამედროვე პირობებშიც, როცა საკითხი ეხება ეროვნული მეცნიერების ორგანიზებასა და ხელშეწყობას.

From the period of the establishment of the Russian civil government in Georgia (40s of the XIX century), the active struggle of the rulers of the imperial course began against the Georgian national identity and, first of all, the Georgian language, Georgian-language education (science). Even the generation of the 60s, commanded by I. Chavchavadze, led the struggle for the restoration of the rights of the Georgian language and raised the issue of opening a university.

The collapse of the Russian Empire through the revolution (1917) accelerated the processes of national liberation in Georgia; After the restoration of the autocephaly of the Church (March 12, 1917), one of the important tasks was the establishment of the Georgian University. What was carried out on February 8, 1918 by the foremost Georgian intelligence, led by Ivane Javakhishvili – who was the worthy descendant of I. Chavchavadze.

The establishment of the university exposed the opponents of Georgian-language education and science – the political and scientific elite of Russian Empire – whose important representative was the member of the Russian Academy of Sciences, the Georgian-born scientist Nikolai Yakovlevich Marr. I. Javakhishvili and N. Marr's letters reflect radically different positions on the planning and development of national science/education, namely:

- N. Marr submitted to the Higher Schools Reforms Commission in the letter, he raised the issue of establishing the Caucasus State / Russian University in Tbilisi, instead of the Georgian University; He also made purely scientific issues: a. return to the homeland of the Georgian manuscripts and other antiquities moved to Russia at different times; b. conducting of archaeological research in historical areas of the country –Mtskheta and Nakalakevi the topic of political controversy, thus preparing the atmosphere for Bolshevik repression against the Georgian scientists.

- I. Javakhishvili protects the interests of the National Higher Education and Science School, exposes N. Marr as an ideologue of the Empire. I. Javakhishvili expressed his civil position when he announced the refusal of the Council of Professors of the University “to cooperate in any form” with N.Marr, which caused the irritation of the Soviet politicians supporting N.Marr.

A practical result of the political struggle against Georgian science was I. Javakhishvili's dismissal from the Rector's post (1926), which was followed by the dissolution of the University (1930).

The problematic of the letters by two great scientists I. Javakhishvili and N. Marie does not lose its relevance even in modern conditions when the issue concerns the organization and promotion of national science.